

Dossier de la caminada

Algímia d'Alfara

Geografia

El municipi està situat entre el [riu Palància](#) i els vessants septentrionals de la [Serra Calderona](#). Té una superfície accidentada, encara que en la ribera del Palància existixen planes de poca extensió. Les principals altures són: [Picaio](#) (347 m), [Rodeno](#) (399 m) i [Clapissa](#) (447 m). Per l'extrem oriental passa el riu que fa de límit natural amb el terme de Sagunt. El clima és mediterrani.

Més d'una quarta part de la seua superfície està coberta de bosc, principalment [pins](#) i bosc baix ([coscolla](#), [farigola](#) i [romani](#)). Hi ha pastures d'hivern, que s'arrenden tots els anys per a bestiar de Castelló i Terol.

Limita amb [Alfara de la Baronia](#), [Torres Torres](#), [Quart de les Valls](#) i [Sogorb](#) (a la comarca de l'[Alt Palància](#)).

Història

Algímia d'Alfara ja estava poblada abans de la conquesta musulmana; va arribar a ser un nucli destacat de la zona, que en [1602](#) va sobrepassar els 600 habitants. En [1609](#) tenia 56 cases i estava habitat per 160 famílies de [moriscs](#), abans de quedar completament despoblat després de l'[expulsió](#) i es va repoblar al començament de [1611](#). En [1646](#) tenia uns 225 habitants, i el senyoriu pertanyia al comte de Villanueva. A partir de [1930](#) es produïx una forta emigració, principalment cap a Sagunt, per la qual cosa la població va passar de 1.009 habitants en [1930](#) a 876 en [1994](#).

Població i economia

La població d'Algímia era d'uns 360 habitants abans de l'[expulsió dels moriscs](#) l'any 1609. La crisi poblacional posterior a l'expulsió es va perllongar fins als primers anys del segle XVIII, registrant-hi 230 habitants l'any 1713.^[1] A partir de llavors el creixement va ser ininterromput fins als primers anys del segle XIX: 590 habitants en 1787, 826 en 1877 i 998 en 1910. Des d'eixe moment el descens ha sigut constant fins a la [dècada de 2000](#), en què s'observa una certa recuperació demogràfica. La major part de la superfície del terme està dedicada a [cultius de secà](#), principalment [garroferes](#), [oliveres](#) i [vinyes](#). La superfície de [regadiu](#) està plantada de tarongers i productes de l'horta per al consum domèstic.

Hi ha diverses indústries dedicades a la fabricació de material de construcció i fusteria. També hi ha pedreres de calcària i pòrfirs, i jaciments d'argila i caolí.

Església de Sant Vicent Ferrer

L'[Església de Sant Vicent Ferrer](#) és un [temple catòlic](#) situat a [Algímia d'Alfara](#).^[1] Es va construir sobre una antiga [mesquita](#) reconvertida en església que, fins a [1574](#) havia estat annexa de la parròquia de [Torres-Torres](#).^[1] Va sofrir grans desperfectes durant la [guerra civil](#) (1936-1939), després dels quals es va reconstruir respectant en gran manera el seu estil tradicional.^[2]

Estructura

La [façana](#) principal es resol en forma d'un gran imafrente llis, centrat per la portada llindada, molt senzilla. El [campanar](#), construït en [maó](#) vist, consisteix en un prisma de planta quadrada. En el cos de les [campanes](#) s'obre un finestral per cada costat, i sobre la llanterna corona una cupuleta recoberta de teixiria vidriada i un [penell](#) de ferro forjat.[2] La façana lateral esquerra recau a una plaça, a la qual l'església obre la corresponent façana lateral, que es troba coberta per una [galeria porticada](#) coberta per [volta d'aresta](#), que es va aixecar durant la reconstrucció de postguerra.[2]

L'interior del temple s'ordena entorn d'una [planta de creu llatina](#). La nau es cobreix mitjançant [volta de canó](#) amb llunetes i està dividida en cinc trams. L'entaulament i les pilastres, llises, es decoren amb ornaments d'estil [pompeïà](#).^[2] Les capelles laterals, comunicades entre si, es cobreixen mitjançant voltes. El retaule principal, d'obra moderna, conté una imatge de [Sant Vicent Ferrer](#), titular del temple. La capella de la comunió és una estança rectangular coberta per dues voltes de canó i presidida per una imatge de la [Mare de Déu del Roser](#).^[2]

Llocs d'interés

- [Paratge de la Font del Comte](#).
- [Via verda d'Ojos Negros](#).

Torres Torres

Torres Torres és un municipi del [País Valencià](#) situat a la comarca del [Camp de Morvedre](#).

Limita amb els municipis d'[Estivella](#), [Sagunt](#) i [Algímia d'Alfara](#) (en la mateixa comarca), [Sogorb](#) (en l'[Alt Palància](#)) i [Serra](#) (en el [Camp de Túria](#)).

Geografia

Situada en un terreny completament pla envoltat de camps de regadiu en la vall mitjana del [riu Palància](#) i en els confins de la [província de València](#), fitant amb la de [Castelló](#). El riu Palància banya la part oriental del terme i marca la frontera amb Sagunt. El terreny és allí més o menys pla i es manté a una altitud mitjana de 160 [msnm](#). Cap al costat occidental, el terreny comença a elevar-se i es fa més accidentat: en el tossal de la Pedrera (276 m), la Nevera (725 m), el Benalta, la Cova de les Rates, la Muntanyeta de la Font de Ton Ferrer o la Pedra Campana.

Història

Hi ha jaciments del [Bronze](#) valencià en la partida del Raboser, així com ruïnes d'[època romana](#), com ara el pont conegut com el Pas de Terol. Malgrat això, pareix que el seu origen és musulmà. [Jaume I](#) (1208-1276) va conquerir-la i, juntament amb [Algímia d'Alfara](#) i [Alfara de la Baronia](#), va conformar la baronia de Torres Torres, habitada per [moriscs](#), que va ser donada, l'any [1271](#), a Beltran de Bellpuig. En [1278](#) s'establiren els límits territorials entre la baronia de Torres Torres, la d'[Algar](#) i el convent de Santa Maria d'Arguines. Durant l'[edat mitjana](#) tingué plets amb Sagunt, sobretot propiciats per l'aprofitament de les aigües de la [séquia](#) Major de Morvedre. En [1445](#) el senyoriu fou venut per un altre Beltran de Bellpuig a Joan de Vallterra. La sagnia demogràfica de [1609](#) no va requerir nova carta de poblament, al contrari que en la majoria de poblacions morisques valencianes. En el [segle XVIII](#) canvià el senyoriu dels [Vallterra](#) a la família [Castellví](#).

Monuments religiosos

- **Església de Nostra Senyora dels Àngels**, edifici barroc-neoclàssic dels segles XVIII-XIX.
- **Ermita de Sant Cristòfol**.
- **Restes d'una església del segle XIII**. Soterrades fa segles i descobertes en 2007.

Monuments civils[[modifica](#)]

- **Castell musulmà**, que fou modificat en les [guerres carlines](#) i que es troba en mans privades i en estat de ruïna. Es tracta d'una construcció de planta poligonal que disposava de quatre torres en els seus llenços i a l'interior la torre de l'homenatge, si bé solament es conserven dos de les torres i part de la de l'homenatge, de planta rectangular i tres plantes. Són visibles també restes de muralles, [aljubs](#) i construccions auxiliars. Com a conseqüència de la seua adaptació per a l'[artilleria](#), s'observen en els llenços la substitució de les [espilleres](#) per orificis redons.
- **Molins de la Farina i de la Llum**.
- **Banys àrabs**

Banys àrabs de Torres Torres

El recinte cobert dels Banys és una planta de forma rectangular que conté tres sales també rectangulars cobertes amb voltes, disposades en paral·lel i en orientació nord-sud, conegudes amb els noms de freda, tèbia i calenta. L'entrada en els Banys es localitzava en el nord. Des del vestíbul s'accedia per una porta de [mig punt](#) a la sala freda. La sala freda és la més austera de les tres. La sala tèbia és la de major superfície i amplària. Està dividida en tres parts per mitjà de dos arcs de mig punt fets amb [rajoles](#), que conformen dues alcoves laterals elevades un escaló per damunt de l'espai central. La tercera sala és la calenta i té una superfície d'uns 6,80 x 2,42 m, i es calfa per una cambra subterrània on s'injecta aire calent.

El paviment dels banys és de rajoles cuites disposades en espina de peix. La il·luminació de l'interior s'aconsegueix per les [llucanes](#). Són de secció estrelada i troncopiramidals de base en l'[intradós](#) de la [volta](#).

L'excavació arqueològica de 2003 ha permés, a més d'oferir una datació més precisa —[segle XIV](#), ja en època cristiana—, documentar les estructures corresponents al vestíbul o sala de descans dels banys. L'estada és de planta quadrada, amb murs perimetrals construïts de tàpia amb crosta de [morter](#).

Tipològicament, els banys de Torres Torres responen al model recurrent al llarg de tota la geografia històrica àrab: tres sales amb una central més ampla. Les llucanes de secció estrelada i forma en tronc de piràmide són estilísticament representatives de l'[arquitectura islàmica](#). El sistema hidràulic, basat particularment en el proveïment de la Séquia Major de Sagunt, podria haver estat complementat per un aljub veí, del qual derivaria el que, concebut per a servei de la població, encara subsistix.

Estivella

Està situada al bell cor de la [serra Calderona](#) amb una gran complexitat en el relleu: petites valls i barrancs d'orientacions variades, ràpids vessants que enllacen amb nombrosos cims, un dels quals, [el Garbí](#), de 601 m d'altitud, és un dels més emblemàtics de les comarques de la [província de València](#), ja que s'hi ha bastit un mirador que oferix vistes de tota la comarca del Camp de Morvedre i el [golf de València](#), amb accés des de la font de Barraix; també són notables els paratges de Beselga, el Pla, Linares i la Carrasca; la flora i la fauna mediterrània hi són representades a bastament.

Història

Al terme s'han trobat restes d'èpoques [prehistòriques](#): el jaciment de Sabato mostra el pas dels ibers; l'aqüeducte dels Arcs, el dels romans; la fundació actual, però, és d'origen musulmà i es creu que estigué primerament al poble o castell de Beselga. Documentat des de [1248](#), la primera font referida al terme és del [1376](#) amb el seu primer senyor conegut, [mossén Guillem Colom](#); la primera carta pobla d'Estivella, Beselga i Arenes va ser del [16 de juny de 1382](#), donada per Guillem Moliner; fou comprada el [1501](#) per Berenguer Martí Torres d'Aguilar després d'haver passat per diverses mans; fins al [1535](#) pertangué a Morvedre (l'actual Sagunt); l'[expulsió dels moriscs](#), el [1609](#), deixà el lloc gairebé despoblat; el [1610](#), [Jeroni de Montsoriu](#) li va concedir carta de població; en casar-se [Francesca Felipa de Montsoriu i Montpalau](#) amb [Onofre Escrivà d'Híjar](#), II [comte de l'Alcúdia](#), passà a aquesta família. Interrompuda la successió, va pertànyer al marquesat de [Nules](#) i després als Saavedra; a finals del segle XIX, el llogaret annex al castell va romandre definitivament despoblat.

Economia

L'economia es basa en l'[agricultura](#), fonamentalment de cítrics; s'ha perdut l'artesania de la seda, de les [estores](#) fetes a mà i de les [pintes](#) de banya de [bou](#). La proximitat a [València](#) i la benignitat del clima fan d'Estivella un poble d'[estiuieg](#) i donen alguna importància al [sector terciari](#). Disposa del parc d'esbarjo El Pla, dedicat a la multiaventura infantil i d'un petit polígon industrial.

Monuments

- Església dels sants Joans**. 1675. Presenta un [campanar](#) d'estil [barroc](#) (1725- 1730) que va ser restaurat l'any [2001](#). Presenta complet el joc de campanes dels segles XVIII i XIX, restaurades l'any 2011.
- Ermita de Sant Roc de Beselga**. Fon construïda en el [segle XX](#).

- **Ermita de la Santa Creu.** Es troba en el cim del Garbí.
- **Aqüeducte romà dels Arcs.**
- **Castell de Beselga.** És d'època musulmana, fou destruït pels **agermanats** de Morvedre; reedificat posteriorment per Gracià de Monsoriu i abandonat definitivament en el segle XVII; va ser restaurat fa uns anys després que s'assolara el seu llenç nord.

El **castell de Beselga** es troba en la partida homònima, en el vessant nord de la forest del **Garbí**, a una distància aproximada de dos quilòmetres d'**Estivella**, en la comarca del **Camp de Morvedre**, al **País Valencià**; està declarat **Bé d'Interès Cultural**.^[2]

Al costat del castell, va existir el llogaret de **Beselga** (que ja apareix documentat el **1248**), del qual es creu que va poder ser el que va donar més tard origen al municipi d'Estivella, encara que el terme va estar habitat molt abans, si atenem els jaciments ibèrics i romans trobats en la zona.

- **Història**^[modifica]

Originalment, hagué de tractar-se d'una fortificació musulmana, d'època **almohade**, molt més modesta perquè era la clàssica torre de defensa i guaita, probablement envoltada per un recinte emmurallat, que donava protecció al poblat i formava part del sistema de fortaleses del veí **castell de Morvedre**. El *Llibre del Repartiment* ja esmenta la seva existència.^[3]

Després de la **conquesta**, el seu primer senyor va ser el cavaller Adam de Paterna (1248), al qual van succeir altres nombrosos propietaris, com ara **Roger de Llúria** el **1292**, Guillem de Colom (1374), els Santfeliu, els Monsoriu (cal destacar-ne Gracià Monsoriu, que el **1449** va manar la construcció de tres noves cases a partir de la torre vigia ja existent) i els Ixer o Híjar. El **1506**, va passar a les mans de Jaume d'Aguilar (que va derruir el castell, a causa de les incursions dels **agermanats**), encara que va tornar a mans de la família **Montsoriu**, la qual, el **1610**, atorgaria la **carta de poblament** en quedar despoblat el lloc arran de l'**expulsió dels moriscs**.

Va pertànyer a la demarcació de Morvedre (**Sagunt**) fins al **1535**. En el castell, es fusionen les funcions de defensa del territori i dels seus habitants, residència nobiliària i símbol del poder del senyoriu, encara que la seua vida va ser curta, ja que va ser danyat greument durant la **Guerra de les Germanies** pels revoltats de Morvedre, i ja mai no tornaria a recuperar-se; entrà en ràpida i irreversible ruïna coincidint amb el despoblament del llogaret en el segle XIX, tot passant a convertir-se més tard en zona residencial estiuenca.

- El castell s'estén d'est a oest, adaptant-se a la topografia del terreny, cosa que li fa tenir una forma allargada. La torre, de planta rectangular (7,10 per 7,30 metres en la seua planta baixa, amb una amplitud d'1,15 metres), s'alça en l'extrem oest i està construïda amb la tècnica de la **tàpia** (clarament diferenciada dels murs del castell), amb carreus en les escales, **arcs de sustentació** interiors i murs exteriors amb espitlleres; i de tres pisos d'alçada.

Interior de la torre, habitació de vigilància i escales d'accés a la residència superior i al magatzem inferior

El seu accés havia de realitzar-se mitjançant una escala desmuntable, la qual cosa n'assegurava la protecció. Hi ha una finestra oberta en cada nivell fins a arribar al terrat superior. El nivell inferior de la torre sembla que tenia aljub, que es va refer durant l'època cristiana. El nivell intermedi s'utilitzava com a residència dels ocupants i el nivell superior tenia la funció de sentinella amb buits defensius en les seues quatre cares.

El castell palau cristià se situa al costat de la torre, i pot datar-se de finals del segle xv. La seua planta és rectangular, amb 22,5 metres de longitud per 7,95 metres d'amplària. Constava de dues altures i un terrat superior. La façana nord era la principal i tenia una porta principal constituïda per un [arc de mig punt](#) amb grans [dovelles](#) de 65 centímetres d'alçada. En un nivell superior presentava dues grans finestres, l'una damunt de la porta, geminades i d'[estil gòtic](#). La primera altura se sustentava per [voltes de mig punt](#) situades de nord a sud. La segona planta estaria composta per cabirons. Presentava també unes diminutes finestres en l'última alçada i uns [merlets](#) adossats al mur. Tot això confereix al conjunt un aspecte més de palau o habitatge senyorial que de fortalesa amb finalitats defensives.

El 2004, es va rehabilitar la torre i es van consolidar els elements del castell.^[4] El 2011, es realitza l'adequació de l'accés al castell i la restauració d'un mur de [maçoneria](#) que en delimitava l'accés.

Albalat dels Tarongers

Geografia

Està situat en el marge esquerre del llit del [riu Palància](#), a una altitud de 96 metres sobre el nivell de la mar i a una distància de 15 km de la costa [mediterrània](#).

Té una extensió de 2.135 hectàrees de terreny muntanyós i de vall entre la [Serra Calderona](#) i la [Serra d'Espadà](#). La zona de la vall per on discorre el riu és l'anomenada [subcomarca de la Baronia](#). Limita amb els termes municipals d'[Estivella](#) i [Sagunt](#) al nord, Sagunt a l'est, [Gilet](#) al sud i [Nàquera](#), [Segart](#) i Estivella a l'oest.

El territori, tradicionalment de [secà](#), va ser transformat en terrenys de regadiu durant la primera meitat del segle xx. Actualment, el principal cultiu en la ribera del Palància són els [cítrics](#); tanmateix, encara es conserven terrenys de secà a les zones muntanyoses i a les vores dels barrancs, els quals compten amb [oliveres](#) i [garroferes](#), fonamentalment. El paisatge de la localitat es completa amb un conjunt de sendes i fonts, i constitueix una destinació habitual de [senderistes](#) i aficionats a passejar per la [naturalesa](#).

El terme està en part format pel parc natural de la [Serra Calderona](#) i en part pel riu Palància i la seua vall, i disposa de la massa forestal més important de la comarca del Camp de Morvedre.

L'etimologia del nom d'Albalat no és del tot clara; per una banda, [Sanchis Guarner](#) diu que es tracta de la derivació de l'ètim romà *palas* o *palaz* amb el significat de "vil·la" o "caseriu"; tanmateix, l'historiador i cronista saguntí, [Antoni Chabret](#), afirma que l'origen del nom és àrab i deriva del mot *balat*, que vol dir "paviment".

Tant si l'origen del nom és un com l'altre, segons les restes arqueològiques podem afirmar que en el territori que actualment ocupa el terme d'Albalat dels Tarongers hi ha hagut presència humana des de fa al voltant de 4.000 anys. A més, algunes proves fan pensar que l'actual nucli principal de població és d'origen [romà](#).

Jaciments arqueològics

Els jaciments arqueològics són nombrosos en el terme municipal, d'entre tots, el més antic i més important és la Cova de l'Aigua Amarga que se situa en la partida del mateix nom i on es poden apreciar [pintures rupestres](#) del període [eneolític](#) (2000 aC). De la resta de jaciments podem esmentar:

Assentaments de l'[edat del bronze](#), com el de [les Raboses](#), que ha patit diverses excavacions (1600-1100 aC); el de la Murta o el Palmeral, en el qual es conserven restes de murs; el de la Lloma del Saler, on es va trobar material [eneolític](#) i [iber](#) (1600-1500 aC); el de Montalt o la Redona, on s'han trobat també restes iberes, romanes, medievals i modernes, de les quals una part estan en el [Museu d'Història de València](#); el dels Terrers (1660-1200 aC); el de les Panses, molt a prop del nucli urbà amb restes a més, iberes i romanes, i el de l'Albardeta, amb algunes restes d'estructures constructives (1600-1300 aC).

Assentaments d'[època ibera](#) i posteriors, com el de la Cova Buitrera, aparegut quan es va construir el ferrocarril; el Calvari, amb restes també romanes i medievals; els Arcs, amb restes iberes i de la Roma alto-imperial; el Piló o les Forquetes, amb restes de murs iberes, romans i medievals; la Muntanyeta, amb un forn ibèric i restes de ceràmica; el Planet, en el qual s'han fet excavacions però en l'actualitat no s'hi pot veure res a simple vista, i el del Cementeri amb restes de ceràmica i murs que abasten diverses etapes: ibera, romana, medieval i moderna.

El Castellet de Comediana, on podem apreciar l'estructura d'un assentament dels segles XII-XIV. Als peus d'este tossal es troben els Corral de Comediana que possiblement eren el nucli de població que en el seu dia va ser el poblat de Comediana, referit a la primera donació que va fer el rei [Jaume I](#).

Altres restes arqueològiques a considerar són les séquies de Gausa i Montíber, l'actual séquia Major, de la qual depenia l'abastiment d'aigua de Sagunt, tant per a usos agraris, olleria i de la població; a més de la gran quantitat de forns, tant d'olleria com de calç, existents al terme, especialment l'anomenat Rajolar (malgrat la desaparició de molts d'ells pel pas del temps i les inclemències meteorològiques).

Origen i etapa feudal

Quant a l'origen del poble, hi ha proves que indiquen l'existència d'una [vil·la romana](#) davall de l'actual Casa-Palau. En un estudi realitzat per Andrés Monzó es conclou que la ubicació actual de la Casa-Palau, l'Església i la Casa Abadia es troben damunt d'eixa vil·la, ja que en l'actualitat, hi ha un [columbari](#) soterrat. A més d'això, en l'escala de la Casa-Palau hi ha una làpida amb una inscripció en [llatí](#), incompleta, la qual se sospita que degué ser arrancada al construir el [trull](#) o l'[almàssera](#).

La primera referència sobre els diversos posseïdors d'Albalat es troba en el [Llibre del Repartiment](#), l'any 1238, quan Jaume I en feu concessió a l'abat de Fuenteclara. L'any 1360 era senyor del lloc un cert Raimon de Torís, i pareix que va ser ell qui va encetar la construcció de la Casa-Palau. El 1379, el senyoriu va passar a Jofré de Blanes i a Margarida Bonastre per compra, i, juntament amb Segart, passà a constituir una baronia. El 1438 [Alfons el Magnànim](#) va vendre la jurisdicció criminal, alta i baixa, a Godofred de Blanes, que va ser venuda el 1482 a Joan de Custellens de Vilarrasa, i confirmada més tard per [Carles V](#) a Lluís de Vilarrasa. El 1609, any de l'[expulsió dels moriscos](#), Albalat tenia 115 cases segons el [Cens de Caracena](#) (uns 460 habitants). El senyoriu pertanyia a Joan de Vilarrasa, qui el dia 24 de setembre de 1611 va atorgar [carta pobla](#) a 35 nous pobladors amb uns tributs molt elevats, la cinquena part de les collites. El llinatge dels Saavedra, procedent de Galícia i Múrcia, va arribar a Albalat pel casament de Luisa Carrillo de Vilarrasa, llavors senyora d'Albalat i Segart amb Pedro Saavedra.

A la comarca, la lluita contra el règim feudal es dugué a terme amb negatives al pagament i llargs plets a l'Audiència. No és estrany que Albalat fora el primer poble de la comarca a negar-se al pagament dels drets feudals, ja que era un dels que suportava les condicions més dures. Un grup de 24 veïns dirigits per l'alcalde Vicent Esteve i el regidor Francesc Asensi, es van negar a pagar els drets

corresponents al període 1813-1816. El 1865 es va resoldre el plet dels pobles d'Albalat i Segart, per reclamació dels drets senyorials contra el comte de l'Alcúdia i baró d'Albalat, [Antonio de Saavedra y Jofré](#). El preu que hagueren de pagar per la liquidació del plet va ser de 130.000 reals, amb la renúncia dels hereus a tots els drets que pogueren tindre sobre els pobles. A canvi, el municipi d'Albalat va rebre 14.463 fanecades de terres. Els hereus del comte es van desprendre, per mitjà de subhastes, de totes les cases i terres que tenien com a pròpies.

Monuments religiosos

- Església de la Puríssima o de la Immaculada** (finals del segle XVIII). Planta de tres naus i creu llatina.

Monuments civils

- Castell**: el palau senyorial gòtic millor conservat de la comarca.
- Castell del Piló**: en ruïnes.
- Aqüeducte del barranc de la Font de la Rivera**: hui en dia només queda un arc dels tres que el formaven.

Llocs d'interés

- Muntanya del Cavall. [Microrreserva de flora](#)
- Parc natural de la [Serra Calderona](#).
- [Riu Palància](#).

Gastronomia

Cal destacar l'arròs de Comediana i el tortell com a plats típics de la població. L'arròs de Comediana es cuina en calder, sent els seus ingredients l'arròs, la [creïlla](#), l'[abadejo](#), la [ceba](#) i el sofregit de [tomaca](#). Era una menjar que feien els hòmens quan anaven durant diverses jornades a arreglar els camins o a arreplegar l'[espart](#) a la partida de Comediana, situada en l'extrem sud del terme municipal. El tortell és un dolç amb massa de [mona](#), farcit de [cabell d'àngel](#) i [massapà](#), adornat amb fruites confitades i [anous](#).

Gilet

El municipi està inclòs en la [subcomarca de la Baronia](#), enclavat en el sud-est de la [Serra Calderona](#), al costat de la conca del [riu Palància](#). Amb una altitud de 76 m sobre el nivell del mar i a una distància de 30 km de la ciutat [València](#) i a 5 km del nucli de [Sagunt](#), en una ubicació privilegiada entre muntanyes i alhora molt prop del mar.

La superfície del terreny és muntanyosa, amb altures que arriben fins als 400 m en la part oest. Les més importants són:

- Xocainet (437 m)^[1]
- Pic de l'Àguila (441 m)
- La Redona o Penya (427 m)
- Mont de la Creu (325 m)

La vegetació natural es caracteritza per l'existència de [pi blanc](#) en quasi totes les muntanyes així com el matoll de [garriga](#).

El municipi té un [clima mediterrani](#), amb estius calorosos i hiverns temperats; la temperatura mitjana anual és d'uns 18,5°. El règim de pluges és bastant irregular, però solen donar-se amb més freqüència a la tardor i primavera.

Per [carretera](#), des de [València](#), es pot accedir a Gilet prenent la [V-21](#) i després l'[A-23](#) o [autovia Mudèjar](#). El municipi compta també amb accés per [ferrocarril](#), per mitjà de la línia de [rodatia C-5](#) de

València. També s'hi pot accedir en [autobús](#) per mitjà de l'empresa [Autocares Herca](#) de la línia [Sogorb-València](#).

El terme municipal de Gilet limita amb les següents localitats: [Albalat dels Tarongers](#), [Petrés](#) i [Sagunt](#). També cal assenyalar que part del seu terme municipal forma part del Parc Natural de la [Serra Calderona](#).

Història

Prehistòria

A Gilet s'han trobat assentaments primitius; concretament, restes d'un poblat [iber](#) trobades en la muntanya denominada la Peña, entre les quals hi ha fragments ceràmics; i també restes que anirien des de l'[edat del bronze](#) fins a l'[Època Medieval](#). En [Sant Esperit](#) es va trobar una cova que conté una [pintura rupestre](#) en color roig pàl·lid, que pareix la representació d'un [ídol oculat](#). La dita pintura no s'ha pogut datar amb massa exactitud a causa de les condicions geològiques de la cova, concloent que es va representar al principi de l'Edat del Bronze. En la Font de la Vidriera també es van trobar restes d'un poblat iber [romanitzat](#) que s'ha datat entre els segles III i II aC.

Naixement de Gilet

Del poble com a tal es tenen les primeres notícies com a [alqueria](#) àrab. Després de la conquesta de [Jaume I](#), les terres van ser donades a Joan de Saragossa i més tard es van donar a Bernat Palau. A Adan de Paterna li van ser entregades les terres en [1348](#), tornant més tard a la Corona fins que [Pere II de València](#) les va donar a Pere Guillem el [15 d'abril](#) de [1375](#).

El senyoriu a Gilet

Es va conformar una noblesa local i comarcal que es va consolidant durant el [segle XIV](#) a base de privilegis cedits per la monarquia. El [7 de març](#) de [1471](#), [Joan II](#) empenyora la jurisdicció de Gilet a Manuel Llançol. La noblesa local és considerada com a baixa, ja que les seues possessions únicament se cenyien al poble. La [revolució francesa](#) marca el trànsit de la [societat feudal](#) cap a una societat liberal, tal com ocorre en tot [Espanya](#) durant el [segle XIX](#). Per a evitar el pagament de rendes senyorials, el poble de Gilet va sol·licitar la seua incorporació al Patrimoni Real, per mediació de la Basílica de [València](#). Eixa incorporació fon concedida en [1806](#), de manera que a canvi de diversos terrenys de la devesa de Sant Esperit, els agricultors van passar de pagar del 20% al 5% de les seues collites al Marquès de Llançol. Quan va morir Teresa Llançol sense hereus, els seus [marmessors](#) van començar a pressionar la població perquè els pagaren les rendes senyorials, fet que va crear un conflicte greu en la població, i en el qual la Basílica de València es va declarar incompetent. És per este conflicte que les rendes senyorials van continuar vigents a Gilet almenys fins a l'any [1841](#), últim de què es té constància.

El problema morisc i la repoblació[[modifica](#)]

Gilet era una població [morisca](#) de 140 cases, segons el [Cens de Caracena](#) (1609), amb la qual cosa l'expulsió dels moriscs va suposar un problema important a causa del descens de població que va sofrir el poble. Després d'esta expulsió, es va procedir a la repoblació de Gilet amb gents vingudes d'altres llocs, per a suplir el descens de població, que suposava un problema a la noblesa autòctona. La carta de repoblació de Gilet especifica el lloc d'origen de cada u dels repobladors: 3 de [Castella](#), 11 de [Sagunt](#), 7 de [Puçol](#), 5 d'[Aragó](#), 2 de [Catalunya](#), 2 de [França](#), 1 de [Morella](#), 1 de [Castelló](#), 1 d'[Ademuz](#), 1 del [Villar](#), 1 del [Puig de Santa Maria](#) i 1 de [Canet](#).

La Guerra Civil

La [Guerra Civil](#) no es va deixar sentir pel poble com a escenari fins a [1939](#), just abans que acabara el conflicte, i durant eixe període l'església va patir danys quantiosos, tant en l'arxiu parroquial amb la pèrdua de valuosos documents històrics, com en la pèrdua d'imatges de culte.

La major part de la població s'ha dedicat tradicionalment a l'[agricultura](#). Fins als últims anys predominava el cultiu de [secà](#) ([garroferes](#) i [oliveres](#)); però amb el temps s'ha anat abandonant eixe cultiu per a fomentar més el de [regadiu](#), amb un predomini del cultiu del [taronger](#).

Tradicionalment la indústria de Gilet s'ha desenvolupat amb els recursos naturals que posseïx, però cal destacar que fins fa uns 20 anys, era conegut per la gran producció de [graneres](#) artesanals, de palma majoritàriament, encara que actualment este ofici ha anat desapareixent.

Monuments

- [Monestir de Sant Esperit](#).

- [Església de Sant Antoni](#). La parròquia va dependre de [Sagunt](#) fins a l'any [1533](#), en el qual es va començar a construir l'església. Consta d'una nau central i dos laterals existint tres capelles en cadascuna de les laterals. La façana de l'església es caracteritza per la seua senzillesa i per ser llisa i decoració de boles de pedra. En el seu interior s'aprecia un decorat [renaixentista](#), el qual s'ha anat desvirtuant amb les successives reparacions, sent els altars laterals d'estil [barroc](#).

- [Ermita de Sant Miquel](#). Construïda durant el segle [xviii](#) i situada en un [tossal](#) al costat del nucli del poble, s'observa des de gran distància. És de gran senzillesa, té una capella que alberga l'Arcàngel Sant Miquel.

- [Torre de Gilet](#)

El monestir de Sant Esperit

- El [monestir de Sant Esperit](#) (*Sancti Spiritu*) és un monestir [franciscà](#) del [segle \[xvii\]\(#\)](#) enclavat en la [serra de la Calderona](#) a la [vall de Toliu](#), al municipi [valencià](#) de [Gilet](#) ([Camp de Morvedre](#)).

Història

El monestir va ser fundat per Maria de Lluna, esposa de [Martí l'Humà](#), arran de la pacificació de [Sicília](#). Per a això, va obtenir la donació dels terrenys de Jaumeta de Poblet, vídua de Pere Guillem Català, senyor de Gilet, el qual va heretar la propietat juntament amb la seva filla Joana, i confirmà la donació del [papa Benet XIII](#) el [1403](#).

Campanar del convent

El rei [Ferran el Catòlic](#) va sol·licitar la cessió del convent a les [trinitàries](#), accedint al desig de sor [Isabel de Villena](#); però això no va arribar a consumir-se i el monestir va romandre abandonat fins al [1491](#). El [1692](#), va tenir lloc la inauguració de l'església actual, després d'uns anys d'abandó.

Durant la [Guerra de la Independència](#), els frares van abandonar el convent i es convertí en un hospital de sang. El [1813](#), tornen els frares i, ja en la [desamortització](#), les extenses pinedes passen a mans de l'estat.

El [1835](#), els frares tornen a abandonar el convent, i l'ocupen novament el [1878](#); el declaren col·legi de missions per a [Terra Santa](#) i [el Marroc](#) el [1889](#) sota el patronat de la reial corona.

Després del parèntesi de la [Guerra civil](#), va cobrar esplendor amb l'assistència d'un gran nombre de novicis, però actualment ha perdut la seva condició de col·legi. Hui dia, s'hi ha instal·lat un museu amb obres i documents interessants, encara que cal assenyalar que, fonamentalment, és un lloc d'esplai i descans, que té un servei d'alberg.

La **torre de Gilet** ([Camp de Morvedre](#), [País Valencià](#)) és una edificació defensiva del municipi valencià que, segons indica una llosa en la seva façana, va ser construïda el [1580](#). En principi, es creu que era utilitzada com a torre de vigilància a causa de les incursions dels grups de pirates i moriscs que desembarcaven per saquejar les poblacions pròximes als nuclis propers a la costa.

Vista de la part superior de la torre

És de planta rectangular i té uns 25 metres d'alçada, de maçoneria de gres roig sense devastar, amb reforços ben tallats en els cantons. Presenta tres cossos diferenciats: el primer cos o base té forma de piràmide truncada; el segon, de 15 metres d'alçada i en forma de prisma de 8 x 6 metres, és el bloc principal de la torre i s'hi troben compresos els tres pisos; en el tercer cos, es trobava una galeria defensiva, és de major amplària que el segon, i està sostinguda per 32 mòduls.

La torre es va restaurar durant els anys 1992-93. Actualment, aquest edifici alberga la Biblioteca municipal de [Gilet](#).